

KARTA WYZWANIA/PROBLEMU

ID:	S.04
Data aktualizacji wpisu:	21.05
Autorzy:	Agnieszka Sobol, Paulina Legutko-Kobus, Małgorzata Hajto, Łukasz Pawlik, Marta Jamontt
Grupa ekspercka:	Środowisko i adaptacja do zmian klimatu

1. Nazwa wyzwania:**Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast****2. Zwięzła charakterystyka wyzwania (uzasadnienie z elementem diagnozy):**

Wyzwanie: rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast ma charakter wyjątkowo złożony. Składa się na nie wiele aspektów przenikających sformułowane pozostałe wyzwania aktualizowanej polityki miejskiej. Chodzi tu w szczególności o szereg aspektów o charakterze edukacyjnym, mającym na celu podniesienie świadomości obywatelskiej, w tym ekologicznej. Niezbędne jest uwzględnienie i wskazanie roli poszczególnych użytkowników miast w procesie zmian klimatu, we wdrażaniu szeregu rozwiązań mitygacyjnych i adaptacyjnych budujących odporność miast i ich neutralność klimatyczną.

Inwestycja w edukację ekologiczną i obywatelską jest podstawą do zmiany nawyków, która z kolei przynosi wymierne korzyści dla ludzi, środowiska i gospodarki.

W wyzwaniu wpisuje się wiele innych istotnych zagadnień, integrując i uzupełniając pozostałe wyodrębnione wymiary/wyzwania.

Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast obejmuje następujące istotne zagadnienia z perspektywy rozwoju miast:

- Działania ukierunkowane na wzrost świadomości ekologicznej, w tym szczególnie klimatycznej;
- Działania ukierunkowane na interdyscyplinarne i integrujące różnych interesariuszy budowanie odpornych, zdrowych i neutralnych klimatycznie miast;
- Promocję dobrych praktyk w zakresie zarządzania partycypacyjnego w miastach w tym tworzenie warunków (np. poprzez prowadzenie projektów pilotażowych) do prototypowania i testowania jako procesu dochodzenia do konsensusu społecznego;
- Promowanie dobrych praktyk w zakresie ochrony i kształtowania zieleni w procesach inwestycyjnych, z uwzględnieniem edukacji obywatelskiej (przygotowanie poradników i studiów przypadków, organizacja i prowadzenie szkoleń dla urzędników, inwestorów, mieszkańców);
- Działania prewencyjne ograniczające zjawisko zanieczyszczenia światłem w miastach oraz działania ukierunkowane na wzrost świadomości społecznej w zakresie zanieczyszczenia światłem w miastach oraz podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia skutków i zagrożeń w tym zakresie;

- Kompleksowy program rozwiązań związanych z wprowadzeniem kryteriów zielonych/zrównoważonych do zamówień publicznych w polityce miejskiej.

3. Wpływ na realizację celu/celów głównych KPM:

W założeniach KPM znajduje się odwołanie do roli społeczności lokalnych w budowaniu odporności obszarów zurbanizowanych na niekorzystne skutki zmian klimatu i zmniejszania podatności na zagrożenia związane ze zmianami klimatu.

4. Powiązanie z kierunkiem/kierunkami działań w ramach modelu odpowiedzialnej urbanizacji:

MIASTA SPRAWIEDLIWE – Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast bezpośrednio wiąże się z kierunkiem miasta sprawiedliwego umożliwiając wszystkim mieszkańcom w pełni uczestniczyć w życiu społeczności lokalnych poprzez dostęp do zdrowego i bezpiecznego środowiska oraz przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu.

MIASTA PRODUKTYWNE – Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast wiąże się z rozwojem miasta odpornego na zmiany klimatu i w efekcie miasta długotrwale produktywnego.

MIASTA ZIELONE – Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast oznacza budowanie symbiozy pomiędzy mieszkańcami miast a środowiskowymi uwarunkowaniami rozwoju miast.

5. Wymiar terytorialny (wskazanie wraz z uzasadnieniem)

Rozwój aktywnych i proadaptacyjnych społeczności miejskich dotyczy wszystkich rodzajów miast na terytorium całego kraju.

6. Priorytet/istotność z punktu widzenia realizacji celu/ów:

Z uwagi na złożony wpływ na poprawę jakości życia rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast jest szczególnie istotny z perspektywy realizacji celów KPM.

W założenia aktualizacji KPM wpisane są ponadto nowe formy partycypacji społecznej, takie jak współtworzenie i współprojektowanie. Konieczne jest nawiązanie współpracy z mieszkańcami, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, organizacjami lokalnymi i prywatnymi przedsiębiorstwami, a przez to podniesienie świadomości obywatelskiej, w tym ekologicznej wszystkich interesariuszy.

7. Odniesienia do diagnoz, dodatkowe materiały źródłowe, literatura:

Zmiany klimatu determinują szereg procesów bezpośrednich i pośrednich wywołujących złożone skutki społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Miasta jako kluczowe podmioty tych procesów – zarówno po stronie sprawców, jak i odbiorców są niezbędne w budowaniu neutralności klimatycznej.

Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast uwzględnia dwa kluczowe podejścia tj. lokalne zakorzenienie, wsparcie lokalnej specyfiki i rozwój lokalnych potencjałów (*place based approach*) oraz rozwiązania oparte o przyrodę (*nature based*

approach). Ponadto oś mechanizmów zrównoważonego rozwoju miast wyznacza zarządzanie partycypacyjne włączające szerokie grono użytkowników miast, w tym uznające kluczową rolę mieszkańców.

Miasta podejmują działania z zakresu podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez różne rozwiązania i narzędzia edukacji ekologicznej. Działania te nie są jednak realizowane w sposób usystematyzowany i strategiczny, a bardziej na zasadzie różnego rodzaju akcji. W badaniu OPM (IRMiR) spośród 459 miast, które udzieliły odpowiedzi ponad połowa tj. 50,8% podejmuje się organizacji różnorodnych przedsięwzięć z zakresu edukacji ekologicznej. W grupie miast dużych jest to 78,8%, w grupie miast średnich – 67,6%, miast małych – 38,5%.

Ponadto w miastach obserwuje się wzrost aktywności obywatelskiej podejmowanej oddolnie przez mieszkańców lub poprzez włączanie się ich w działania społeczności realizowane przez samorządy. Rosnące zaangażowanie obywatelskie w wielu przypadkach dotyczy zagadnień ochrony środowiska w miastach. Większość próby 474 tj. 89,9% deklaruje, że jest inicjatorem i koordynatorem działań z zakresu ochrony środowiska i zagrożeń środowiskowych. W przypadku dużych wskazania takiego dokonało 100%, w miastach średnich 93%, a w miastach małych 85%.

Ważnym narzędziem włączania się mieszkańców stał się w ostatnich latach w szczególności budżet obywatelski. Zauważyć należy, że najbardziej środowiskowy profil mają budżety obywatelskie w miastach dużych. Związane jest to najpewniej z wcześniej wskazaną w Raporcie większą świadomością ekologiczną mieszkańców dużych miast, a także z relatywnie większymi deficytami tych miast w walory środowiskowe.

Ponadto w „Nowej strategii przemysłowej dla Europy” podkreślono znaczenie zamówień publicznych przyjaznych środowisku jako elementu strategii zrównoważonego rozwoju. Jak wskazano w dokumencie: „organy publiczne, w powinny dawać przykład i wybierać produkty, usługi i roboty budowlane przyjazne środowisku. Dzięki zielonym zamówieniom publicznym organy te mogą pomóc pokierować procesem przejścia na zrównoważoną konsumpcję i produkcję. Komisja przedstawi propozycje nowych przepisów i wskazówek dotyczących proekologicznych zamówień publicznych”.

How can your city become future-proof?, European Union, 2019, <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2019/05/EGCN-toolkit-future-proof-FINAL-pages.pdf>

Nowa strategia przemysłowa dla Europy, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM(2020) 102 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN>

Raport o stanie miast: Środowisko i adaptacja do zmian klimatu, 2021, red. A. Rzeńca, A. Sobol, P. Ogórek, Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Kraków, (w druku).

8. Powiązane akty prawne:

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r.

zmieniająca dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska (2003/4/WE).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2008 nr 199 poz. 1227, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 nr 227 poz. 1658, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, (Dz.U 2001 nr 62 poz. 627, tekst jednolity).

Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 nr 80 poz. 717, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880, tekst jednolity).

9. Powiązanie wyzwania z globalnymi i europejskimi wyzwaniami rozwoju, w tym z realizacją celów zrównoważonego rozwoju ONZ (SDG):

AGENDA 2030 (SDG) – W Agendzie 2030 zauważono, że przetrwanie wielu społeczeństw i biologicznych systemów wsparcia naszej planety jest zagrożone. Jednocześnie zawarto deklarację dotyczącą kierunku zapewnienia wszystkim ludziom możliwość korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego ich życia oraz by postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny odbywał się w zgodzie z naturą. W dokumencie podkreślono także znaczenie partnerstwa i współdziałania w dla realizacji celów zrównoważonego rozwoju, w tym istotną rolę społeczeństwa obywatelskiego.

EUROPEJSKI ZIELONY ŁAD UE – W strategii podkreślono znaczenie partnerów społecznych dla realizacji kierunku neutralności klimatycznej. Wskazano ponadto na konieczność wsparcia inicjatyw obywatelskich w tym zakresie i promocję dobrych praktyk. Włączanie mieszkańców poprzez stosowanie zróżnicowanych innowacji i narzędzi oddziaływania społecznego ma kluczowe znaczenie dla budowy odpornych i zdrowych miast.

UNIJNA STRATEGIA NA RZECZ BIORÓŻNORODNOŚCI 2030 – Strategia wyznacza pro środowiskowy kierunek rozwoju z akcentem na zachowanie bioróżnorodności i wskazanie „nie szkodzić” (*do no harm*) dla wszystkich podejmowanych inwestycji. W dokumencie podkreślono rolę wiedzy (*knowledge community*) i zawiązywania koalicji wokół budowania zdrowych i trwałych ekosystemów. Strategia wskazuje na konkretne mechanizmy zrównoważonych wzorców w praktykach zrównoważonego ładu korporacyjnego (*sustainable corporate governance*), które mają zostać wprowadzone w 2021 roku w oparciu o wytyczne legislacyjne. Kierunkowe założenia dla tej inicjatywy wyznaczyła w 2020 roku aktualizacja Dyrektywy 2014/95/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy.

NOWA AGENDA MIEJSKA ONZ – W Agendzie Miejskiej ONZ wskazano, iż degradacja środowiska pozostaje jedną z głównych barier zrównoważonego rozwoju, a społeczne i ekonomiczne wykluczenie oraz segregacja przestrzenna często bywają rzeczywistością w miastach i osiedlach ludzkich. Nakreślona w dokumencie wizja rozwoju miast odnosi się do potrzeby tworzenia sprawiedliwych, bezpiecznych, zdrowych, dostępnych, przystępnych, prężnych i zrównoważonych miast zapewniających dobrobyt i wysoką jakość życia. Ważną zasadą realizacji tej wizji jest „prawo do miasta” i kierunek zarządzania partycypacyjnego.

NOWA AGENDA MIEJSKA UE (PAKT AMSTERDAMSKI) – W Agendzie wskazano na konieczność promocji zrównoważonego rozwoju miast z akcentem na odporność i trwałość oraz szerokie partnerstwo decydentów i użytkowników miast.

NOWA KARTA LIPSKA – Nowa Karta Lipska podkreśla potrzebę transformacji w kierunku miast: sprawiedliwych, zielonych i produktywnych. Wspomniane trzy wymiary mają przyczyniać się do budowania miast odpornych, gwarantując przy tym wysoką jakość życia ze wskazaniem roli społeczności lokalnych. W dokumencie wyraźnie zaznaczono znaczenie wielopoziomowego zarządzania w procesie zrównoważonego rozwoju miast.

AGENDA TERYTORIALNA UE 2030 – W Agendzie zauważono, że Europa zmagą się z wieloma problemami gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi wskazując na potencjał przeciwdziałania negatywnym zmianom. Podkreślono jednocześnie, że proces dochodzenia do neutralności klimatycznej wymaga sprawiedliwej transformacji i wsparcia dla wszystkich regionów, miast i grup społecznych w trudnej sytuacji, a podejmowane inwestycje muszą być przyjazne środowisku.